

Araştırma Makalesi

Ebelik ve Hemşirelik Öğrencilerinde COVID-19 Korkusunun Bakım Davranışları Algısıyla İlişkisi

The Relationship Between Fear of COVID-19 and Perception of Care Behaviors in Midwifery and Nursing Students

Sevil OLGUN^a, Sibel ŞEKER^b

^a Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Aydın Türkiye

^b Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Aydın Türkiye

Geliş tarihi/Date of receipt: 05/10/2023

Kabul tarihi/Date of acceptance: 15/11/2023

ÖZ

Amaç: Bu araştırma ebek ve hemşirelik öğrencilerinde COVID-19 korkusunun bakım davranışları algısıyla ilişkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Analitik-kesitsel tipteki araştırma 2021-2022 öğretim yılında bir üniversitenin ebek ve hemşirelik öğrencileri (n=553) ile yapılmıştır. Verilerin toplanmasında Öğrenci Tanıtım Formu, COVID-19 Korkusu Ölçeği ve Bakım Davranışları Ölçeği-30 (BDÖ-30) kullanılmıştır.

Bulgular: Öğrencilerin %81,7'si kız ve %61,3'ü hemşirelik fakültesinde okumaktadır. Öğrencilerin COVID-19 korkusu ölçeği puan ortalaması 14,30±5,22 ve BDÖ-30 toplam puan ortalaması 124,60±25,57'dir. Öğrencilerin cinsiyeti, okuduğu bölüm ve sınıf düzeyine göre COVID-19 korkusu ölçeği puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır (p<0,05). Kız öğrencilerin, hemşirelik fakültesinde öğrenim gören, bölümünü isteyerek tercih eden ve bölümünü seven öğrencilerin BDÖ-30 puan ortalamaları yüksek ve istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05). Öğrencilerin COVID-19 Korkusu Ölçeği ile BDÖ-30 puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p>0,05).

Sonuç: Pandemi döneminde öğrencilerin COVID-19 korkusu orta düzeyde bulunurken, bakım davranışları algısı yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin COVID-19 korkusu ile bakım davranışları arasında bir ilişki bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Bakım, Ebek, Hemşirelik, Korku, Pandemi

ABSTRACT

Objective: The research was conducted to examine the relationship between fear of COVID-19 and perception of care behaviors in midwifery and nursing students.

Methods: The analytical-cross-sectional study was conducted with a university's midwifery and nursing students (n=553) in the 2021-2022 academic year. The data were collected Student Information Form, COVID-19 Fear Scale, and Caring Behaviors Scale-30 (BDI-30).

Results: 81.7% of the students are female and 61.3% are studying at the faculty of nursing. The mean score of the students' fear of COVID-19 scale was 14.30±5.22, and the total mean score of BDI-30 was 124.60±25.57. A statistically significant difference was found between the mean score of the COVID-19 fear scale according to the gender, department, and grade level of the students (p<0.05). The mean BDI-30 score of female students, who study in the nursing department, choose the department voluntarily, and love the department, is high and statistically significant (p<0.05). There wasn't a statistically significant relationship between the students' COVID-19 Fear Scale and BDI-30 score (p>0.05).

Conclusion: It was determined that students' fear of COVID-19 was moderate, and their perception of nursing care behaviors was high during the pandemic. There wasn't a relationship found between fear of COVID-19 and the care behaviors of students.

Keywords: Care, Fear, Midwifery, Nursing, Pandemic

ORCID IDs: SO: 0000-0002-8848-3259; SŞ: 0000-0001-8730-1786

Sorumlu yazar/Corresponding author: Dr. Öğr. Üyesi Sevil OLGUN, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Aydın Türkiye

e-posta/e-mail: sevil_olgun@hotmail.com

Atıf/Citation: Olgun S, Şeker S. (2024). Ebek ve hemşirelik öğrencilerinde COVID-19 korkusunun bakım davranışları algısıyla ilişkisi. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 7 (2), 198-208. doi:10.54189/hbd.1371820

GİRİŞ

SarsCOV-2 etkeninin neden olduğu Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) tüm dünyada pandemi olarak ilan edilmiş, birçok insanın sağlığını ciddi derecede etkilemiş ve ölümüne neden olmuştur (World Health Organization [WHO], 2021). COVID-19 insanların fiziksel sağlığının yanı sıra, ekonomik, psikolojik ve sosyal boyutlarını da etkileyerek, sosyal yaşamı, çalışma ve eğitim koşullarını da değiştirmiştir (Marroquina vd., 2020; Saladino vd., 2020). Bulaştırıcılığı fazla olan bu hastalığın yayılım hızını azaltmak için, sokağa çıkma kısıtlaması getirilmiş, lokanta ve eğlence merkezleri kapatılmış, iş yerlerinde ve toplu yaşanan mekanlarda maske takma zorunluluğu getirilmiş, eğitime önce ara verilerek daha sonra uzaktan eğitim stratejisi uygulanmıştır (Karataş, 2020). COVID-19'un bulaştırıcılığının hızlı, morbidite ve mortalite oranının yüksek olması, insanların COVID-19 hakkında endişelenmesine ve COVID-19 ile enfekte olan kişilerle temasa geçme korkusuna neden olmuştur (Lin, 2020).

Toplumun farklı kesimleri tarafından hissedilen COVID-19 korkusunun, sağlık alanında öğrenim gören öğrencileri de etkilediği, öğrencilerde virüs bulaşma ve ölüm korkusuna yol açtığı, öğrencilerin sağlık kaygılarını arttırdığı (Birimoğlu Okuyan vd., 2020), kaygı düzeyleri arttıkça umutsuzluk yaşadıkları belirlenmiştir (Kaplan Serin ve Doğan, 2021). İntörn hemşirelik öğrencileriyle yapılan çalışmada öğrencilerin %59,5'inin COVID-19 pandemisinde aktif olarak çalışmak istediği, ancak çoğunun kaygı duyduğu (%67,1), korku ve endişe hissettikleri ve hemşirelerin çalışma koşullarının iyi olmadığını düşündükleri saptanmıştır (Dost vd., 2021). Bununla birlikte COVID-19 pandemisinde psikolojik durumlarının ve uyku düzenlerinin olumsuz etkilendiği (Dost vd., 2021), COVID-19'a maruz kalma, temaslı olma, aile üyelerine, hastalara veya sağlık çalışanlarına bulaştırma ve taşıyıcı olma kaygısına yol açtığı, klinik uygulamalara başladıktan sonra yaşadıkları kaygıların arttığı, bu nedenle uygulamaların verimsiz geçtiği, bakım verici rollerinde zorlandıkları belirlenmiştir (Yılmaz ve Büyüköztürk, 2021). Oysa geleceğin hemşire ve ebe adaylarından mesleki uygulamalarında profesyonel bir yaklaşımla hizmet sunduğu bireylerin bakım gereksinimlerini karşılamaları beklenmektedir.

Bakım çok boyutlu bir kavram olup, her bireyin büyümesi ve gelişmesi için temel bir gereksinimdir (Arslan Özkan, 2014). Bakım bireyin kendisini iyi hissetmesini sağlayan olumlu yöndeki tüm işlevlerdir. Hemşirelik ve ebelik uygulamalarında bakım kavramının; korumak, yardım etmek, beslemek, düşünmek, özenli davranmak, sevgi göstermek ve empati yapmak gibi anlamları bulunmaktadır (Madenoğlu Kıvanç, 2012). Ne yazık ki, pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin mesleğe yönelik tutumlarının COVID-19 korkusuyla olumsuz olduğu belirlenmiştir (Çalışkan vd., 2021). Pandemi sürecinde ebelik ve hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 korkusu yaşadıkları ve COVID-19 hastalarının bakımında çoğunun isteksiz olduğu belirlenmiştir (Nehir ve Güngör Tavşanlı, 2021). Nitekim ebelik ve hemşireliğin temelini oluşturan bakım olgusunun pandemi dönemlerinde de meslek adayları tarafından benimsenmesi, sürdürülmesi ve bakım algısının değişmemesi beklenmektedir. Bu nedenle geleceğin profesyonellerinin COVID-19 pandemisinde yaşadıkları korku ve bakım davranışları algılarının belirlenmesi, öğrenim süreçlerinde gereksinimleri olan bilgilerin gözden geçirilerek düzenlenmesini ve pandemi gibi zorlu süreçlerde öğrencilerin desteklenmesini sağlayarak, uygulama alanlarında hasta bakım kalitesini arttırması açısından önemlidir. Bu araştırma, ebelik ve hemşirelik öğrencilerinde COVID-19 korkusunun bakım davranışları algısıyla ilişkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma soruları

- Ebelik ve hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 korku düzeyi nedir?
- Ebelik ve hemşirelik öğrencileri bakım davranışlarını nasıl algılamaktadır?
- Ebelik ve hemşirelik öğrencilerinde COVID-19 korkusunun bakım davranışları algısıyla ilişkisi var mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma analitik-kesitsel tipte gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Yapıldığı Yer

Araştırma, bir devlet üniversitesinin hemşirelik fakültesi ile sağlık bilimleri fakültesinde yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini bir devlet üniversitesinin 2021-2022 bahar yarılında sağlık bilimleri fakültesinin ebelik bölümündeki 399 öğrenci ve hemşirelik fakültesindeki 1195 öğrenci olmak üzere toplam 1594 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise evrenden sınıflara göre tabakalı örnekleme ile belirlenen, gelişigüzel örnekleme ile araştırmaya davet edilen, araştırmanın dahil edilme kriterlerine uyan 553 öğrenci oluşturmuştur. Örneklem sayısının hesaplanmasında evreni bilinen örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem görülme sıklığı $p=0,50$, görülmemeye sıklığı $q=0,50$, %95 güven aralığında $\alpha=0,05$, $d=0,05$, serbestlik derecesi $t=1,96$ tablo sabitiyle 1594 öğrenci için en az 310 kişinin dahil edilmesi gerektiği hesaplanmıştır. Araştırmacılar tarafından ulaşılabilen tüm öğrenciler araştırmaya davet edilmiş, sınıflara ve cinsiyete göre tabakalama yapılarak 452 kız ve 101 erkek öğrenci olmak üzere toplamda 553 öğrencinin katılımı ile çalışma tamamlanmıştır.

Verilerin Toplanması

Veriler Öğrenci Tanıtım Formu, COVID-19 Korkusu Ölçeği ve Bakım Davranışları Ölçeği-30 (BDÖ-30) kullanılarak toplanmıştır.

Öğrenci Tanıtım Formu: Literatür doğrultusunda hazırlanan öğrencilerin sosyo-demografik bilgilerinin ve COVID-19'a yönelik görüşlerinin yer aldığı toplam 12 sorudan oluşan bir formdur (Gül ve Arslan, 2021; Nehir ve Güngör Tavşanlı, 2021).

COVID-19 Korkusu Ölçeği: Ahorsu ve arkadaşları (2020) tarafından geliştirilen ölçeğin, Türkçe'ye uyarlaması, geçerlik ve güvenilirliği Bakioğlu ve arkadaşları (2020) tarafından yapılmıştır. Ölçek soruları 5'li Likert tipte olup, 7 sorudan oluşmaktadır. Ölçek maddelerinin puanları 1-5 arası değişmektedir. Ölçek puanları 7-35 arasında değişmektedir ve ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınan puanların artması COVID-19 korku düzeyinin yüksek olduğunu belirtmektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışmasında Cronbach Alpha değeri 0,84 bulunmuştur (Bakioğlu, Korkmaz ve Ercan, 2020). Bu çalışmada ölçeğin Chronbach's alpha değeri 0,88 olarak hesaplanmıştır.

Bakım Davranışları Ölçeği-30: Bakım algısının belirlenmesi amacıyla geliştirilen ölçeğin Türkiye'deki geçerlik ve güvenilirliğini Gül ve Dinç (2020) yapmıştır. Ölçek 3 alt boyut (başkalarına saygı, profesyonel bilgi ve tutum, birey için ulaşılabilir olma) ve 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 30-180 arasında değişmektedir, kesme noktası bulunmamaktadır ve değerlendirmesi ölçek toplam puanı üzerinden yapılmaktadır. Ölçekten alınan puanın yüksek olması, hemşirelik bakım algısının yüksek olduğunu, düşük olması ise hemşirelik bakım algısının düşük olduğunu ifade etmektedir. Ölçek 6'lı Likert tipte olup "Hiç=1", "nadiren=2", "bazen=3", "genellikle=4", "neredeyse her zaman=5", "her zaman=6" ifadeleri ile derecelendirilmiş olup, ters yönde puanlanan madde yoktur. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0,97 hesaplanmıştır (Gül ve Dinç, 2020). Bu çalışma için ölçeğin Chronbach's alpha değeri 0,99'dur.

Veri Toplama Yöntemi

Araştırma verileri pandemi nedeniyle Google formlar aracılığıyla toplanmıştır. Veri toplama formunun bağlantısı öğrencilerin sosyal medya (WhatsApp) gruplarında paylaşılmıştır. Anket formunu doldurmayı onaylayan öğrenciler araştırmaya kabul edilmiştir. Öğrencilerin anket formlarını doldurulması yaklaşık 20-25 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Veriler IBM SPSS 25,0 (Statistical Package For Social Science) programı ile analiz edilmiş, öğrencilerin tanıtıcı özellikleri sayı, yüzde, ortalama ve standart sapma ile ifade edilmiştir. Araştırma verilerinin normal dağılıma uygunluğu Skewness ve Kurtosis değerleri ile belirlenmiştir. İki grup karşılaştırmasında normal dağılım gösteren verilerde bağımsız gruplarda iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi (Student t testi), normal dağılım göstermeyenlerde Mann Whitney U testi; üç ve daha fazla grup karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonucunda anlamlı fark bulunduğu, fark yaratan grubu bulmak için Post Hoc testlerden Bonferroni ikili karşılaştırma yöntemi, ölçeklerden alınan puanlar arasındaki ilişkiyi test etmede Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Yapılan analizlerde anlamlılık düzeyi %95 güven aralığında $\alpha=0,05$ kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın yapılabilmesi için ilgili üniversitenin Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan 05.01.2022 tarih ve 2021/051 sayılı onayı, araştırmanın yapıldığı fakültelerden yazılı izin alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler gönüllü olduklarını elektronik ortamda onayladıktan sonra online anket sorularını cevaplamaya başlamıştır. Araştırma, Helsinki Deklarasyonu prensipleri doğrultusunda yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin %43'ü (238 öğrenci) kız, %18,3'ü (101 öğrenci) erkek; ebelik bölümü öğrencilerinin tamamı kız (214 öğrenci, %38,7) olup, sayı azlığı nedeniyle erkek öğrenci dahil edilmemiştir. Öğrencilerin %61,3'ü hemşirelik fakültesinde, hemşirelik fakültesindeki öğrencilerin %21,3'ü son sınıf ve ebelik bölümü öğrencilerinin %14,6'sı 2. sınıfta okumaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Bölüm ve Sınıflara Göre Dağılımı (n=553)

Sınıf	Hemşirelik		Ebelik		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	n	%
1. sınıf	87	15,7	53	9,6	140	25,3
2. sınıf	69	12,5	81	14,6	150	27,1
3. sınıf	65	11,8	36	6,5	101	18,3
4. sınıf	118	21,3	44	8,0	162	29,3
Toplam	339	61,3	214	38,7	553	100,0

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması $20,98 \pm 1,54$ (min:18 max:29), %81,7'si kız ve tamamına yakını (%98,9) bekarlıdır. Öğrencilerin %61,3'ü hemşirelik fakültesinde, %29,3'ü son sınıfta okumaktadır. Bölümünü isteyerek tercih eden (%71,8) ve okuduğu bölümü seven öğrenciler (%85,5) çoğunluktadır. Öğrencilerin %46,1'i kredi yurtlar kurumunda (KYK) yaşadığını, %86,4 çekirdek aile yapısına sahip olduğunu, %60'ı COVID-19 geçirmediğini ve %55,2'si ailesinde COVID-19 geçiren birisinin olmadığını belirtmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı (n=553)

Özellik	n	%
Cinsiyet		
Kız	452	81,7
Erkek	101	18,3
Medeni durum		
Evli	547	98,9
Bekar	6	1,1
Bölüm		
Hemşirelik	339	61,3
Ebelik	214	38,7
Sınıf		
1. sınıf	140	25,3
2. sınıf	150	27,1
3. sınıf	101	18,3
4. sınıf	162	29,3
Bölümü isteyerek tercih etme durumu		
İsteyerek	397	71,8
İstemeyerek	156	28,2
Bölümü sevme durumu		
Seven	473	85,5
Sevmeyen	80	14,5
Kalmakta olduğu yer		
KYK	255	46,1
Özel yurt	81	14,6
Evde yalnız	39	7,1
Evde arkadaş/akraba ile	114	20,6
Ailesiyle	64	11,6
Aile tipi		
Çekirdek	478	86,4
Geniş	75	13,6
Kronik hastalık durumu		
Var	42	7,6
Yok	511	92,4
COVID-19 geçirme durumu		
Geçiren	168	30,4
Geçirmeyen	332	60,0
Temaslı	53	9,6
Ailede COVID-19 geçirme durumu		
Geçiren	305	55,2
Geçirmeyen	234	42,3
Temaslı	14	2,5

Öğrencilerin COVID-19 korkusu ölçeği puan ortalaması $14,30 \pm 5,22$ (min=7, max=35)'dir. BDÖ-30 toplam puan ortalaması $124,60 \pm 25,57$ (min=30, max=150) olup, alt boyut puan ortalamaları; başkalarına saygı $41,22 \pm 8,53$, profesyonel bilgi ve tutum $41,10 \pm 8,69$ ve birey için ulaşılabilir olma $41,39 \pm 8,81$ 'dir (Tablo 3).

Tablo 3. COVID-19 Korkusu Ölçeği BDÖ-30 ve Alt Boyut Puan Ortalamaları (n=553).

Ölçek	Ort $\pm$ SS	Madde sayısı	Min-Maks
COVID-19 Korkusu Ölçeği	$14,30 \pm 5,22$	7	7-35
BDÖ-30	$124,60 \pm 25,57$	30	30-150
BDÖ-30 Alt Boyutları	Başkalarına Saygı	$41,22 \pm 8,53$	10
	Profesyonel Bilgi ve Tutum	$41,10 \pm 8,69$	10
	Birey İçin Ulaşılabilir Olma	$41,39 \pm 8,81$	10

Ort: Ortalama; SS: Standart Sapma; Min: Minimum; Maks: Maksimum

Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre COVID-19 korkusu ölçeği puan ortalaması karşılaştırılmıştır. Buna göre öğrencilerin cinsiyeti, okuduğu bölüm ve sınıf düzeyine göre COVID-19 korkusu ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı fark saptanmıştır ($p < 0,05$). Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre COVID-19 korkusu ölçeği puan ortalaması arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Bonferroni ileri analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda bu farkın 2. sınıflar ile 4. sınıflar arasında olduğu bulunmuştur (Means difference (I-J) 1,84988; SS 0,58681; $p = 0,010$; %95 confidence interval

lower bound 0,2961; upper bound 3,4037). Öğrencilerin medeni durumu, okuduğu bölümü isteyerek tercih etme, bölümü sevmeye, kalmakta olduğu yer, kronik hastalık, COVID-19 geçirme ve aile üyelerinin COVID-19 geçirme durumuna göre COVID-19 korkusu ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0,05$) (Tablo 4).

Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerine göre BDÖ-30 puan ortalaması karşılaştırılmıştır. Buna göre kız öğrencilerin, hemşirelik fakültesinde okuyan, bölümünü isteyerek tercih eden ve bölümünü seven öğrencilerin BDÖ-30 puan ortalamaları yüksek ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,05$). Öğrencilerin sınıf düzeyine göre BDÖ-30 puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ve bu farkın 1. sınıflarla 3. sınıflar arasındaki puan farkından kaynaklandığı saptanmıştır (Means difference (I-J) 9,76294; SS 3,31388; $p=0,020$; %95 confidence interval lower bound -18,5376; upper bound 0,9883). Öğrencilerin COVID-19 geçirme durumuna göre BDÖ-30 puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ve bu farkın COVID-19 geçirenlerle geçirmeyenler arasındaki farktan kaynaklandığı belirlenmiştir (Means difference (I-J) -6,25450; SS 2,41025; $p=0,029$; %95 confidence interval lower bound -12,0424; upper bound -0,4668) ($p<0,05$). Öğrencilerin medeni durumu, kalmakta olduğu yer, kronik hastalık ve aile üyelerinin COVID-19 geçirme durumuna göre BDÖ-30 puan ortalamaları arasında anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0,05$) (Tablo 4).

Tablo 4. Öğrencilerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre COVID-19 Korkusu Ölçeği ve BDÖ-30 Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması (n=553)

Özellik	COVID-19 Korkusu Ölçeği			BDÖ-30		
	Ort ± SS	t/F/Z	p	Ort ± SS	t/F/Z	p
Cinsiyet						
Kız	14,62±5,10	3,094	0,002	126,78±23,70	4,304	0,000
Erkek	12,86±5,50			114,85±30,96		
Medeni durum						
Evli	11,33±4,23	-1,308	0,191	134,50±24,56	-1,414	0,157
Bekar	14,34±5,22			124,49±25,58		
Bölüm						
Hemşirelik	13,71±5,33	3,420	0,001	126,52±26,13	-2,234	0,026
Ebelik	15,25±4,90			121,55±24,42		
Sınıf						
1. sınıf	13,95±4,72			119,51±27,91		
2. sınıf	15,31±5,84	3,691	0,012	123,31±23,01	**3,740	0,011
3. sınıf	14,65±5,18			129,28±24,53		
4. sınıf	13,46±4,90			127,27±25,71		
Bölümü isteyerek tercih etme						
İsteyen	14,40±5,21	0,708	0,479	127,65±24,54	4,552	0,000
İstemeyen	14,05±5,25			116,84±26,58		
Bölümünü sevmeye durumu						
Seven	14,36±5,10	0,583	0,560	126,33±24,91	3,916	0,000
Sevmeyen	13,99±5,87			114,38±27,18		
Kalmakta olduğu yer						
KYK	14,44±5,01			123,13±24,97		
Özel Yurt	14,67±5,54	0,987	0,414	122,36±28,29	1,049	0,381
Evde yalnız	13,49±4,94			125,49±25,67		
Evde arkadaş/akraba ile	14,55±5,34			126,66±25,78		
Aile ile	13,34±5,54			129,06±23,81		
Kronik hastalık						
Var	14,81±5,63	0,656	0,512	124,67±25,30	0,018	0,986
Yok	14,26±5,19			124,59±25,62		
COVID-19 geçirme durumu						
Geçiren	14,39±5,52	0,168	0,846	120,63±27,71	3,505	0,031
Geçirmeyen	14,21±5,16			126,89±24,47		
Temaslı	14,60±4,60			122,85±24,02		
Aile üyelerinin COVID-19 geçirme durumu						
Geçiren	14,34±5,29	0,025	0,975	124,04±26,04	2,886	0,057
Geçirmeyen	14,27±5,20			126,21±24,82		
Temaslı	14,07±4,16			109,86±24,12		

t = Bağımsız gruplarda iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi; F = Tek yönlü varyans analizi; Z = Mann Whitney U testi; $p < 0,05$

Çalışmaya katılan öğrencilerin COVID-19 Korkusu Ölçeği ile BDÖ-30 toplam puanı ve alt boyut puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$) (Tablo 5).

Tablo 5. BDÖ-30 ve Alt Boyut Puanları ile COVID-19 Korkusu Ölçeği Puanı Arasındaki İlişki (n=553)

BDÖ-30 ve Alt Boyutları		COVID-19 Korkusu Ölçeği	
		r	p
BDÖ-30 Toplam Puanı		-0,001	0,983
BDÖ-30 Alt Boyutları	Başkalarına Saygı	-0,002	0,955
	Profesyonel Bilgi ve Tutum	0,018	0,680
	Birey İçin Ulaşılabilir Olma	-0,018	0,679

r = Pearson korelasyon analizi; p < 0,05

TARTIŞMA

Ebelik ve hemşirelik öğrencilerinde COVID-19 korkusunun bakım davranışları algısıyla ilişkisini incelemek amacıyla yaptığımız çalışmada; öğrencilerin COVID-19 korkusunun orta düzeyde ($14,30\pm 5,22$) olduğu belirlenmiştir. Literatürde hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmalarda da öğrencilerin COVID-19 korkusunun orta düzeyde (Çalışkan vd., 2021) ve orta düzeyden biraz fazla olduğu (Alici ve Copur, 2022; Nehir ve Güngör Tavşanlı, 2021), pandemi sürecinde kaygı düzeylerinin arttığı, COVID-19 bulaşma ve ölüm korkusu yaşadıkları bildirilmiştir (Birimoglu Okuyan vd., 2020). Nitekim COVID-19'un ortaya çıkışı ve sonuçları, dünya çapındaki bireyler arasında korku, endişe ve anksiyeteye yol açmıştır (Ahorsu vd., 2020). Bu çalışmadaki öğrencilerin COVID-19 pandemisinde yaşadığı korku, toplumun diğer kesimlerindeki bireylerin pandemide yaşadığı korku gibi beklenen bir durumdur. Çalışmamızdaki kız öğrencilerin COVID-19 korkusu erkek öğrencilerden fazladır. Hemşirelik öğrencileriyle yapılan araştırmalarda da kız öğrencilerin COVID-19 korkusunun erkek öğrencilerden fazla olduğu (Alici ve Copur, 2022; Çalışkan vd., 2021; Çelik Yılmaz vd., 2020; De Los Santos vd., 2021; Nehir ve Güngör Tavşanlı, 2021;), kız öğrencilerin daha fazla anksiyete yaşadıkları belirlenmiştir (Alici ve Copur, 2022; Kaplan Serin ve Doğan, 2021). Ancak hemşirelik, ebelik gibi sağlık bölümlerinde okuyan öğrenciler ile yapılan çalışmada, COVID-19 korkusunun cinsiyete göre değişmediği saptanmıştır (Özşahin ve Aksoy, 2020). Çalışmamızdan ve yapılan araştırmaların çoğundan elde edilen sonuçlar kız öğrencilerin pandemide kaygı açısından daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Bu durum genel olarak erkeklerin hem fiziksel hem de duygusal olarak kadınlara göre daha dayanıklı olmasından kaynaklanmış olabilir.

Çalışmamıza katılan ebelik öğrencilerinin COVID-19 korkusu, hemşirelik öğrencilerine göre yüksek ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Nehir ve Güngör Tavşanlı'nın (2021) çalışmasında da ebelik öğrencilerinin COVID-19 korkusu yüksek bulunmuştur (Nehir ve Güngör Tavşanlı, 2021). Çalışmamızdan ve diğer çalışmadan elde edilen sonuçlar benzerlik göstermektedir. Nitekim üniversite eğitimleri süresince hemşirelik öğrencilerine bulaşıcı hastalıklara yönelik daha kapsamlı dersler verilirken, ebelik öğrencilerine ise gebelik, doğum ve doğum sonrası bakım konularında daha kapsamlı derslerin verilmesinden kaynaklanabilir. Çalışmamızda COVID-19 korkusunu en çok 2. sınıf öğrencilerinin yaşadığı ve yaşadıkları bu korkunun, 4. sınıf öğrencilerine göre anlamlı düzeyde fazla olduğu belirlenmiştir. Yapılan bir çalışmada sınıf düzeyinin artmasıyla COVID-19 korkusunun arttığı ancak anlamlı olmadığı (Alici ve Copur, 2022), farklı bir çalışmada değişmediği (Çalışkan vd., 2021), yurtdışında yapılan bir çalışmada ise sınıf düzeyi arttıkça COVID-19 korkusunun azaldığı belirlenmiştir (De Los Santos vd., 2021). Çalışmamızdan ve diğer çalışmalardan elde edilen bulgular farklılık göstermesine rağmen sınıf düzeyinin artmasıyla COVID-19 korkularının azalacağı düşünülmektedir. Nitekim öğrencilerin sınıf düzeyinin artmasıyla

bulaşıcı hastalıklar konusunda bilgi ve deneyimleri de artmaktadır. Çalışmamızda öğrencilerin COVID-19 korkusunu medeni durum, kronik hastalık, kendisinin ya da ailesinin COVID-19 geçirmesi etkilememiştir. Yapılan araştırmalarda çalışmamızdan farklı olarak fiziksel hastalığı ya da kronik sağlık sorunu olan öğrencilerin COVID-19 korkusu yüksek çıkmıştır (Özşahin ve Aksoy, 2020; Çalışkan vd., 2021; Nehir ve Güngör Tavşanlı, 2021). Aynı zamanda ailesinde veya çevresinde COVID-19 tanısı alan öğrencilerin COVID-19 korku düzeyi yüksek bulunmuştur (Özşahin ve Aksoy, 2020). Nitekim araştırmamızdan elde edilen bulguların literatürde yer alan çalışmaların sonuçlarından farklı olması, önceki çalışmaların COVID-19 pandemisinin başladığı pandeminin en yaygın dönemlerinde yapılmasına, bu süreçte mortalite ve morbiditenin yüksek olması nedeniyle, kronik sağlık sorunu olan öğrencilerin bu durumdan etkilenmesine bağlanabilir.

Bakım, hemşirelik ve ebelik mesleğinin özü ve temelidir. Bu nedenle bakım verme hem hemşirelik hem de ebelik öğrencilerinde istenen bir yeterlilik (Labrague vd., 2017). Çalışmamıza katılan öğrencilerin bakım davranışları algısının yüksek (124,60±25,57) olduğu saptanmıştır. Yapılan araştırmalarda da hemşirelik öğrencilerinin bakım davranışları algısı yüksek bulunmuştur (Bakşi ve Özer, 2022; Birimoğlu ve Ayaz, 2015; Dığın ve Kızılcık Özkan 2021; Gül ve Arslan, 2021; Labrague vd., 2017; Önver Bayrak ve Ünlüsoy Dinçer, 2022). Benzer şekilde farklı bir çalışmada da hemşirelik öğrencilerinin bakıma ilişkin tutum ve davranışlarının olumlu olduğu belirlenmiştir (Cerit vd., 2019; Uysal ve ark., 2021). Çalışmamızdan ve diğer çalışmalardan elde edilen sonuçlar öğrencilerin olağan koşullarda olduğu gibi, pandemi gibi zorlu süreçlerde de hemşireliğin bakım odaklı bir meslek olduğu gerçeğini benimsedikleri ve davrandıklarını göstermektedir. Çalışmamıza katılan kız öğrencilerin bakım davranışları algısı erkek öğrencilerden yüksek bulunmuştur. İnsanlara yardım ve bakıma odaklanan hemşirelik ve ebeliğin kadına özgü bir meslek olarak var olması ve uzun yıllar kadınlar tarafından uygulanması (Kaya ve Yurdakul, 2007; Olğun ve Türk, 2018), bakım davranışları algısının kız öğrencilerde daha baskın olabileceğini düşündürmesiyle birlikte, bazı çalışmalarda kız ve erkek öğrencilerin hemşireliğin bakım verici rolüne yönelik tutumları arasında farklılık olmadığı (Kahraman ve Ceylan, 2022), cinsiyetin öğrencilerin hastalara yönelik bakım davranışlarını etkilemediği saptanmıştır (Birimoğlu ve Ayaz, 2015; Labrague vd., 2017; Önver Bayarak ve Ünlüsoy Dinçer, 2022).

Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin ebelik bölümü öğrencilerine göre bakım davranışları algısı yüksek ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Çalışmamızdan elde edilen bulgu hemşirelik öğrencilerinin ebelik öğrencilerine göre klinik ortamda bulaşıcı hastalığı olan vakalarla daha fazla karşılaşmalarına ve dolayısıyla bakım davranışları algılarında etkili olabileceği düşünülmektedir. Çalışmamızda öğrencilerin okumakta olduğu sınıf düzeyi arttıkça bakım davranışları algısının arttığı, 3. sınıfta okuyan öğrencilerin hemşirelik bakım davranışları algısının 1. sınıf öğrencilerine göre yüksek ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Literatürde yer alan çalışmaların çoğunda üst sınıflarda okuyan öğrencilerin bakım davranışları algısı yüksek bulunurken (Gül ve Arslan, 2021; Önver Bayarak ve Ünlüsoy Dinçer, 2022), yapılan bir çalışmada ise sınıf düzeyinin etkili olmadığı bulunmuştur (Labrague vd., 2017). Hemşirelik bakım davranışı algısının öğrencilerin sınıf düzeyinin artmasıyla, yükselmesi hem beklenen hem de hedeflenen bir durum olması açısından sevindiricidir. Çalışmamızda öğrenim gördüğü bölümü isteyerek tercih eden ve bölümünü seven öğrencilerin bakım davranışları algısı yüksek ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Yapılan çalışmalarda da bölümünü isteyerek seçen hemşirelik öğrencilerinin bakım davranışları algılarının yüksek olduğu (Birimoğlu ve Ayaz, 2015; Önver Bayarak ve Ünlüsoy Dinçer, 2022), hemşirelik mesleğini sevdiği için tercih eden öğrencilerin bakım verici rolüne yönelik tutumlarının da arttığı belirtilmektedir (Kahraman ve Ceylan, 2022). Ebelik ve hemşirelik mesleği özveri, duyarlılık ve merhamet gibi duyguları barındıran, bireyin bakım gereksinimlerini karşılayan mesleklerdir (Erer vd., 2017; Marchant, 2010). Öğrencilerimizin bu durumun bilinciyle mesleğin gerekliliklerini tanıyarak, mesleği sevdiği için tercih etmesi bakım davranışlarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Çalışmamızda COVID-19 geçirmeyen öğrencilerin bakım davranışları algısı COVID-19 geçiren

öğrencilerden yüksek ve anlamlıdır. COVID-19 geçiren öğrencilerin yaşadığı fiziksel sorunların yanı sıra ruhsal ve sosyal sorunlar, yaşadığı korkunun bakım davranışlarını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Çalışmamızdaki ebeklik ve hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 korkusu ile bakım davranışları algısı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Literatürde ebeklik ve hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 korkusu ile bakım davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Nitekim bulaştırmacılığının ve ölüm oranlarının yüksek görüldüğü COVID-19 etkenin en çok sağlık çalışanlarını etkilediği (WHO, 2021; Yumru, 2020), ebeklik ve hemşirelik öğrencilerinde anksiyete, kaygı ve korkuya neden olduğu (Bilgiç ve Yıldız Karaahmet, 2022; De Los Santos vd., 2021; Kaplan Serin ve Doğan, 2021; Nehir ve Güngör Tavşanlı, 2021), bu nedenle COVID-19 tanısı konan hastalara bakmak istemedikleri belirtilmektedir (Nehir ve Güngör Tavşanlı, 2021). Çalışmamızda ebeklik ve hemşirelik öğrencilerinin vaka sayılarının ve ölüm oranlarının yüksek görüldüğü pandemi sürecinde yaşadıkları COVID-19 korkusunun bakım davranışları algılarını önemli derecede etkilememesi mesleğe yönelik tutumları açısından sevindiricidir.

Sınırlılıklar

Bu araştırmadaki katılımcıların sadece bir devlet üniversitenin ebeklik ve hemşirelik öğrencilerini kapsamaması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu nedenle araştırma sonuçları diğer üniversitelerde okuyan ebeklik ve hemşirelik öğrencilerine genellenemez.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmamıza katılan ebeklik ve hemşirelik öğrencilerinin COVID-19 korkusunun orta düzeyde olduğu, kız öğrencilerin, ebeklik bölümü öğrencilerinin COVID-19 korkusunu daha fazla yaşadığı saptanmıştır. Öğrencilerin bakım davranışları algısının yüksek olduğu, kız öğrencilerin, hemşirelik fakültesinde okuyanların, okuduğu bölümü isteyerek tercih eden ve bölümünü seven öğrencilerin bakım davranışları algısı yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin COVID-19 korkusu ile bakım davranışları arasında ilişki bulunmamıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda hemşirelik ve ebeklik öğrencilerinin eğitiminde mesleki riskler, pandemiye neden olan durumlar, bu süreçte ebe ve hemşirelerin rol ve sorumlulukları, pandemide hem bireysel hem de toplumsal baş etme yöntemleri konularını kapsayan derslerin müfredata konması önerilmektedir.

Araştırmanın Etik Yönü/Ethics Committee Approval: Araştırmanın yapılabilmesi için ilgili üniversitenin Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan 05.01.2022 tarih ve 2021/051 sayılı onayı, araştırmanın yapıldığı fakültelerden yazılı izin alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler gönüllü olduklarını elektronik ortamda onayladıktan sonra online anket sorularını cevaplamaya başlamıştır. Araştırma, Helsinki Deklarasyonu prensipleri doğrultusunda yapılmıştır.

Hakem/Peer-review: Dış hakem bağımsız.

Yazar Katkıları/Author Contributions: Fikir ve tasarım: SO, SŞ; Veri toplama: SO, SŞ; Veri analizi ve yorumlama: SŞ,SO; Makale yazımı: SO,SŞ; Eleştirel inceleme: SŞ,SO.

Çıkar Çatışması Beyanı/Conflict of Interest: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Kurumsal ve Finansal Destek Beyanı/Financial Disclosure: Yazarlar çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

KAYNAKLAR

Ahorsu DK, Lin CY, Imani V, Saffari M, Griffiths MD, Pakpour AH. (2020). The Fear of COVID-19 Scale: Development and initial validation. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-9. doi:10.1007/s11469-020-00270-8

Alici NK, Copur EO. (2022). Anxiety and fear of COVID-19 among nursing students during the COVID-19 pandemic: A descriptive correlation study. *Perspect. Psychiatr. Care*, 58, 141-148.

- Arslan Özkan H. (Ed.). (2014). *Hemşirelikte bilim felsefe ve bakımın temelleri*. İstanbul: Akademi Basın Yayın.
- Bakioğlu F, Korkmaz O, Ercan H. (2020). Fear of COVID-19 and positivity: Mediating role of intolerance of uncertainty, depression, anxiety, and stress. *International Journal of Mental Health and Addiction*. 28,1-14. doi:10.1007/s11469-020-00331-y.
- Baksi A, Özer HH. (2022). Examining the relationship between emotional labor and care behaviors of nursing students. *MAS Journal of Applied Sciences*, 7(4), 855-867.
- Bilgiç FŞ, Yıldız Karahmet A. (2022). COVID-19 pandemisinde klinik uygulamadaki ebelik öğrencilerinin koronavirüs korkusu ve algılanan stres düzeylerinin incelenmesi: Kesitsel bir çalışma. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 22-28.
- Birimoğlu C, Ayaz S. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin bakım davranışlarını algılamaları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 2(3), 40-48.
- Birimoğlu Okuyan C, Karasu F, Polat P. (2020). COVID-19'un hemşirelik öğrencilerinin sağlık kaygısı düzeyleri üzerine etkisi. *Van Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(Özel Sayı),45.
- Cerit B, Bilgin NÇ, Çoşkun S, Yorgun S. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin ve hemşirelerin bakıma ilişkin tutum ve davranışları. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (4), 727-733.
- Çalışkan E, Kargın M, Ersöğütçü F. (2021). Hemşirelik öğrencilerinde COVID-19 korkusu ile hemşirelik mesleğine yönelik tutum arasındaki ilişki. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 30(3), 170-180.
- Çelik Yılmaz A, Cengiz Açıl C, Yaman Ö, Gül A, Aygün D, Karaman B. (2020). Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin perspektifinden COVID-19 salgını. A Süner, U Gülaçtı (Ed.), *COVID-19 ve sağlık araştırmaları-3*. içinde (p. 193-206). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.
- De Los Santos JAA, Labrague LJ, Falguera CC. (2021). Fear of COVID-19, poor quality of sleep, irritability, and intention to quit school among nursing students: A cross-sectional study. *Perspectives in Psychiatric Care*, 58(1), 71-78.
- Dığın F, Kızılcık Özkan Z. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin bakım davranışları algılarının belirlenmesi. *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences*, 6(10),16-21. doi:dx.doi.org/10.46648/gnj.155.
- Dost A, Aslan Huyar D, Tunçay HB. (2021). COVID-19 pandemisi döneminde intörn hemşirelerin mesleki imaj algılarının incelenmesi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (14), 270-284.
- Erer MT, Akbaş M, Yıldırım G. (2017). Hemşirelik sürecinin evrimsel gelişimi hemşirelik süreci. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 7 (1), 1-5.
- Gül Ş, Arslan S. (2021). Bir hemşirelik bölümünde öğrenim gören öğrencilerin hemşirelik bakım davranışları algısının belirlenmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(2), 432-438.
- Gül S, Dinc L. (2020). Psychometric evaluation of the caring behaviors inventory in Turkish nurses and patients. *Journal of Nursing Measurement*, 28(1), 60-72.
- Kahraman H, Ceyhan Ö. (2022). Öğrenci gözünden: Hemşireliğin bakım verici rolü. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 5(1),60-66. doi:10.38108/ouhcd.897896.
- Kaplan Serin E, Doğan R. (2021). The relationship between anxiety and hopelessness levels among nursing students during the COVID-19 pandemic and related factors. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 0(0), 1-21.
- Karataş Z. (2020). COVID-19 pandemisinin toplumsal etkileri, değişim ve güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 3-17.
- Kaya D, Yurdakul M. (2007). Türkiye'de ve dünyada ebelik eğitimi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 23(2), 233-241.
- Labrague LJ, McEnroe-Petitte DM, Papathanasiou IV, Edet OB, Arulappan J, Tsaras K. (2017). Nursing students' perceptions of their own caring behaviors: A multicounty study. *International Journal of Nursing Knowledge*, 28(4),225-232. doi:10.1111/2047-3095.12108
- Lin CY. (2020). Social reaction toward the 2019 novel coronavirus (COVID-19). *Social Health and Behavior*, 3(1), 1.
- Madenoğlu Kıvanç M. (2012). Hemşirelik uygulamalarında bakım kavramı. Aşti Atabek T, ve Karadağ A. (Ed.), *Hemşirelik Esasları, Hemşirelik Bilimi ve Sanatı*. (p.220-288) İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık.
- Marchant S. (2010). The history of postnatal care, national and international perspectives. S Byrom, G Edwards, D Bick (Ed.), *Essential midwifery practice: postnatal care* içinde (1. ed., p. 1-26). Blackwell Publishing Ltd.
- Marroquín B, Vine V, Morgan R. (2020). Mental health during the COVID-19 pandemic: Effects of stay-at-home policies, social distancing behavior, and social resources. *Psychiatry Research*, 293, 113419.
- Nehir S, Güngör Tavşanlı N. (2021). COVID-19 pandemisinin hemşire ve ebe öğrencilerin korku ve kontrol algısı üzerindeki etkisi. *Medical Sciences*, 16(2), 141-150.
- Olğun S, Türk G. (2018). Hemşirelik imajı: Geçmişten günümüze nasıl algılanıyor? I. Uluslararası ve III. ulusal hemşirelik tarihi kongresi bildiri kitabı, İzmir, 645-650.

- Önver Bayrak BA, Ünlüsoy Dinçer N. (2022). Klinik uygulama deneyimi yaşayan öğrenci hemşirelerin depresyon düzeyleri ve bakım davranışları arasındaki ilişki. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7(2), 363-380.
- Özşahin F, Aksoy A. (2020). Sağlık bölümlerinde okuyan üniversite öğrencilerinin COVID-19 korku düzeyleri: Bir özel üniversite örneği. Online international conference of COVID-19 proceeding book - health sciences, June 12-14, İstanbul, 183-193.
- Saladino V, Algeri D, Auriemma V. (2020). The Psychological and Social Impact of COVID-19. *Frontiers in Psychology*, 11, 1-6.
- Uysal N, Tekin YE, Değirmenci Öz S, Çalışkan BB, Yıldız G, Yedek S vd. (2021). Hemşirelik öğrencilerinin doğrudan bakım uygulamalarına ayırdıkları süre ve bakım davranışları algısının belirlenmesi. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (15), 561-570.
- World Health Organization. (2021). The impact of COVID-19 on health and care workers: A closer look at deaths. <https://www.who.int/publications/i/item/WHO-HWF-WorkingPaper-2021.1> (Erişim tarihi: 20.08.2022)
- Yılmaz Ş, Büyüköztürk M. (2021). Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin koronavirüs salgını sürecinde klinik uygulamalarda yaşadıkları kaygılar. *Black Sea Journal of Health Science*, 4 (3), 257-263.
- Yüksel Kaçan C, Özdemir A, Ünal E. (2021). COVID-19 salgını sürecinde hemşirelik öğrencilerinin uyku düzenleri, psikolojik durumları ve egzersiz yapma durumlarının incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 9(3), 1044-1065.
- Yumru M. (2020). COVID-19 ve sağlık çalışanlarında tükenmişlik. *Klinik Psikiyatri*. 23(1), 5-6.